

„FÖLDIGILISZTA”
v a g y
„FÖLDI GILISZTA”?

gyon szép elrendezésben helyezték el a színes képeket, és nagyon lekötik a figyelmet. „Képeiben megmutatkozik az őskor emléke, a nyomorúságos élet, a háború, a győzelem.” „Képei alapján mindent megértek.” „Sok színes kép foglal helyet a könyv minden oldalán. Ezek elősegítik az elképzelését a régi világnak.” „A sok színes kép tarkítja, és széppé teszi a könyvet.” „Ügyesen kifejezik a történelmet.” „Szép borítója, szép színes képekkel dús belseje nagy kedvet adott a történelemhez.

A tanulók pontosan megfogalmazták azt, ami a tankönyv illusztrációs anyagának a feladata.

Az illusztráció tekintetében teljes a könyv sikere mind a tanulóknál, mind a tanároknál. Győri Miklós rajzai, mint előbb is említettük, igen kifejezőek. A figurák élnek, mozognak, szinte lélegzenek! Nevelő hatásuk felbecsülhetetlen, úgyszintén oktató hatásuk is. Egészében pedig természetesen, érdeklődést keltők, bűbajosak. Kitűnőek a fényképfelvételek is.

Egy-két apróbb hibára rá kell mutatnunk: a 20—21. lapon a képek felirata össze van cserélve. A nagyobb táblákon jobban el kellett volna határolni az egy fogalommal kapcsolatos részrajzokat. Az egyiptomi társadalmat ábrázoló kitűnő rajz, ha a tanár nem vigyáz, téves elképzelést szülhet. Túl naiv, hogy az elűzött római király fejéről esik lefele a korona. Az aquincumi orgona az ábrázolással téves elgondolásra vezethet. A vadászó-halászó ősemekek c. egységnél az ősközöséget szemléltető kép már az állattenyésztést mutatja, amiről csak a következő (4.) egységnél lesz csak szó! A 122. lapon a honfoglaló magyarok lópatkolása anakronisztikus. A honfoglaláskori sírokban nem találtak patkót stb.

Az említettek nem vannak le az illusztráció magas pedagógiai és módszertani értékéből, javíthatóak.

Egybevetve az eddigieket, megállapíthatjuk: az V. osztályos Történelemtankönyv igen megközelíti azt a tankönyvet, amelyet várunk. Mind a szerzők, mind a szerkesztők helyes úton jártak, s várakozóan nézünk a folytatás elé.

Szóljanak még végül az érdekeltek: „Egyszer ez a könyv, amikor megkaptam, egész izgalomba hozott. Idégesen olvastam, hogy melyik csapat fog győzni a görög és perza háborúban. Egész lázba hozott Spartakus rabszolgafelkelése. Róma és Karthágó harca is nagyon érdekes volt. A nagy piramisoktól az ősmagyarokig mindent elolvastam.”

„Ilyen szép könyve még nem volt senkinek!” — kiált fel büszkén Nagy Tibor V. osztályos tanuló.

Turai Kálmán

A fenti kérdés elsősorban a gimnáziumok II. osztálya számára 1963 decemberében kiadott „*Allattan*” c. tankönyv tanításával kapcsolatosan merült fel. A gimnáziumi tankönyvben a gyűrűsféreg neve hol egybe-, hol különírva szerepel. Előfordul egyetlen bekezdésben is a kétféle írásmód (26. lap). Az „*Élővilág*” c. új általános iskolai tankönyv (1963. évi kiadás) következetesen egybeírja a („földigiliszta”) faj nevét (118—119. l.). Az 1950-es kiadású „*Állathatározó*” a *Lumbricus terrestris* faj magyar nevét szintén egybeírja: „földigiliszta” (46. l.). Az 1955-ös kiadású „*Allattan*” c. *Pedagógiai Főiskola-i tankönyv* II. kötetében a „földigiliszta” mint faji név egybeírva szerepel (168—169. l.). Ezzel szemben a 165. és 166. lapon különírva találjuk a megnevezést. Az utóbbi esetben azonban nincs határozottan jelezve, hogy a megnevezés konkrétan a *Lumbricus terrestris* fajra vonatkozik-e. Az 1957-es kiadású *Á. E. Brehm* Az állatok világa c. kézikönyv I. kötetének 84. lapján a következőket olvashatjuk: „földi giliszta (Lumbricidae család)”, majd 13 sorral lejjebb: „földi giliszta (*Lumbricus terrestris*)”. Itt tehát következetesen egyaránt különírja a szerző a rendszertani megnevezést mint családi nevet és mint faji nevet is.

Az 1959-ben kiadott Magyar Helyesírási Szabályzat 10. átdolgozott kiadásában a faj neve nem szerepel. Az 1961-ben kiadott *Helyesírási Tanácsadó Szótárban*: „földigiliszta” kifejezés egybeírottan szerepel. A helyesírási szabályzat természetesen nem értelmzi, hogy a kifejezés faji vagy családi nevet jelent-e. Az Akadémiai Kiadó kiadásában 1960-ban megjelent *Új Magyar Lexikon* 2. kötet 405. lapján a *Lumbricus terrestris* magyar neve egybeírva („földigiliszta”) olvasható.

Mindezek után érthető az a nyugtalanság, ami a *Lumbricus terrestris* faj magyar nevének helyesírására vonatkozóan több szaktanárnál megnyilvánul. A felsorakoztatott tényekből megállapítható, hogy a kérdéses állatnév helyesírását tekintve bizonytalanság, ellentmondás és zűrzavar tapasztalható, pedig csak a legújabbban megjelent és a jelenleg közhasználatban levő könyveket vettem figyelembe az írásmód vizsgálatánál.

Az írásgyakorlatban mutatkozó bizonytalanságok és ellentmondások tették szükségessé, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Zoológiai Bizottsága a magyar állatnév helyesírását szabályozza, azaz kiküszöbölje az ellentmondásokat és a szabályok alapján egységes tegye a kiadványokban, tankönyvekben, lexikonokban, szótárakban a magyar áll-

latnevek helyesírását. E helyesírási szabályzat megírásában 40 tudományos kutató (zoológus és nyelvész) vett részt, köztük a legnevesebb nyelvészprofesszorok, mint Pais Dezső, Bárczi Géza, sőt a Magyar Tudományos Akadémia Helyesírási Bizottságának elnöke, Benkő Lőránd is. Az Akadémia kiadásában 1958-ban megjelent „A Magyar Állatnevek Helyesírási Szabályai” címmel a magyar állatnevek helyesírási szabályzata.

A szabályzat meghatározza a nemi és faji nevek írásának szabályait. Így a 4. pontban meghatározza az összetett nemi nevek írásával kapcsolatban, hogy ha az előtag melléknév és 6 szótagnál nem hosszabb egybeírandó a nemi névvel. Például: „vízibolha”, „réti-héja”, „keresztespók”, „meztelencsiga”, „varangyosbéka”, „szarvasbogár”, „vízilo”, „földikutyá”. A nemi névvel egybeírt melléknéves állatnevek mind nemi nevet jelentenek.

A faji jelzős fajnevek írását abban az esetben, ha a faji jelző melléknév a 17. pont határozza meg. Nevezetesen: *különírandó a melléknév mint faji jelző a nemi névtől akár egyszerű, akár összetett a melléknév vagy a nemi név.* Például: „dolmányos varjú”, „erdei sikló”, „éti csiga”, „földi rinya”, „fürgő gyík”, „szirti sas”, „zöld küllő” stb. (Természetesen más a szabály az egybe-, illetőleg a különíráshra, ha a faji jelző főnév. Ez a probléma azonban jelenleg nem tartozik a felvetett kérdéshez.)

A faji jelző különírása a tudományos kétneves nevezéktan (binominalis nomenclatura) elvén alapszik. A nemi névtől különírt melléknév mint faji jelző (mint pl. a „földi” melléknév) a faj megnevezésénél a tudományos kétneves nomenclatura „nomen specificum”-ának felel meg. Jelen esetben: a faj tudományos neve „Lumbricus terrestris”. A nemi név: „Lumbricus” magyarul „giliszta”. A *nomen specificum*: a „terrestris” a magyar faji névben a „földi” faji jelző.

A magyar állatnevek helyesírási szabály-

zatából kitűnik, hogy *ha a faji jelző melléknév, az minden esetben különírandó a nemi névtől.* Ebből a meghatározásból viszont az következik, hogy *a melléknévi faji jelző csakis a nemi névtől különírva jelöl fajt.* Ha tehát a „földi” melléknév a nemi névvel (a „giliszta” kifejezéssel) egybe van írva, a rendszertani kifejezés nem a fajra vonatkozik. A „földi giliszta” megnevezésben a „földi” jelző csak a nemi névtől különírva jelzi a Lumbricus terrestris fajt. Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy a „földi giliszta” *rendszertani megjelölés nem fajt jelöl, ha a fajt akarjuk megnevezni, akkor a melléknévi „földi” jelzőt külön kell írni a nemi névtől.*

Azt hiszem ezzel világos választ sikerült adnom a címben felvetett kérdésre.

A „földi giliszta” faj nevének helyes írásával kapcsolatosan nem lehet eltérni azokat a könyveket, tankönyveket (pl. a főiskolai tankönyvet), amelyek a magyar állatnevek helyesírási szabályzatának kiadása előtt jelentek meg, hiszen ez a kérdés akkor még nem volt tisztázott. Feltétlenül elmarasztalandó azonban az általános iskolai reformtankönyv és az új gimnáziumi tankönyv. Súlyos hiba ugyanis, hogy a tankönyvírók és lektorok a faj nevének írásánál nem vették figyelembe az akadémiai helyesírási szabályzatot és ennek következtében egy gazdaságilag igen jelentős faj magyar nevét helytelenül, sőt össze-zavartan tanítják, valamint a faj magyar nevének írásában megzavarják a tanárokat.

Jósa Zoltán
főiskolai adjunktus

HELYESBÍTÉS. Lapunk 4. évfolyamának 4. számában a 295. oldalon tördelési hiba folytán a közölt cikk címe helytelenül szerepel. A helyes cím: Év végi helyesírási felmérés az általános iskola IV. osztályában. E cikk 14. pontjában „Kétjegyű” szó helyett „Egyjegyű” a helyes szó.

SZEMLE

„NACSAJNAJA SKOLA”
(1964. 5. szám)

A Szovjetunióban megjelenő folyóiratok közül, az általános iskolai oktató-nevelő munka kérdéseivel módszertani vonatkozásban, a „Nacsajnaja Skola” (Általános Iskola) c. módszertani folyóirat foglalkozik.

A „Nacsalnaja Skola” ez évben már 32. évfolyamát jelenteti meg, tehát 1932 óta rendszeresen és igen színvonalasan foglalkozik az

általános iskolai tantárgyakkal kapcsolatos módszertani problémákkal. A folyóiratnak igen nagy érdeme, hogy a szovjet nép előtt álló feladatokat, nevezetesen a kommunizmus építésével kapcsolatos feladatokat, az SZKP XXII. kongresszusa szellemében összekapcsolja az általános iskolai oktató-nevelő munka kérdéseivel.

A folyóiratban megjelenő elméleti cikkek és tanulmányok az iskola és az élet állandó kapcsolatának szükségességét szem előtt tartva